

ԶԱՎԵՆ ՊԵՏՐՈՍԻ ԹԱԳԱԿՅԱՆ

ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտը և հայ երաժշտական ֆոլկլորագիտությունը ծանր ու անդառնալի կորուստ կրեցին: 2023 թ. փետրվարի 7-ին կյանքից հեռացավ ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի Արամ Քոչարյանի անվան ծայնադարանի վարիչ, ժողովրդական երաժշտության բաժնի առաջատար գիտաշխատող, արվեստագիտության թեկնածու, երաժշտագետ-ֆոլկլորագետ Զավեն Պետրոսի Թագակցյանը:

Զ. Թագակցյանը ծնվել է 1946 թ. մայիսի 18-ին, Երևանում: 1963-ին ավարտել է Երևանի Ռոմանոս Մելիքյանի անվան երաժշտական ուսումնարանի երաժշտության տեսության բաժինը, 1969-ին՝ Երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի ստեղծագործական-երաժշտագիտական ֆակուլտետի հեռակա բաժինը: 1966-ին իր գիտական ղեկավարի՝ պրոֆեսոր Ռոբերտ Աթայանի խորհրդով և երաշխավորությամբ Զ. Թագակցյանն աշխատանքի է անցել ՀԽՍՀ Գիտությունների ակադեմիայի արվեստի ինստիտուտում, որտեղ ավելի քան հինգ տասնամյակների ընթացքում անմնացորդ նվիրումով ու գիտական բացառիկ բարեխղճությամբ ծավալել է ֆոլկլորագիտական բեղուն ու բազմակողմանի գործունեություն:

Երաժշտական ֆոլկլորագիտությունը Զ. Թագակցյանի տարերքն էր. նա կատարելապես էր տիրապետում այս բարդագույն բնագավառի բոլոր բաղկացուցիչ ոլորտներին՝ բանահավաքչական, վերծանական-նոտագրական, վերլուծական-հետազոտական և խմբագրական: Նա օժտված էր նաև ժողովրդական երաժշտական նյութը հարազատորեն վերարտադրելու հազվագյուտ վարպետությամբ, ինչը վկայում է ժողովրդական արվեստի էությունը խորապես զգալու և հասկանալու ունակության մասին:

Թագակցյան-ֆոլկլորագետի կայացման տեսանկյունից էական դեր է ունեցել նրա տևական շփումն ու համագործակցությունը Կոմիտասի հինգ «պոլսական» սաներից մեկի՝ երաժշտագետ-բանահավաք Միհրան Թումանյանի հետ, որին նա համարում էր իր գլխավոր ուսուցիչը: 1966-1973 թթ. ընթացքում Թագակցյանն աջակցել է ԱՄՆ-ից Երևան տեղափոխված Մ. Թումանյանին՝ նրա կուտակած սովորածավալ բանահավաքչական նյութը հրատարակության պատրաստելու գործում: Այդ աշխատանքի արգասիքը դարձավ «Հայրենի երգ ու բան» քառահատոր ժողովածուն, որի՝ Թումանյանի մահից հետո լույս տեսած 3-րդ հատորի (1986) խմբագիրը և 4-րդ հատորի (2005) կազմողը, խմբագիրը և ծանոթագրությունների հեղինակը Զ. Թագակցյանն է:

Բանահավաքչական երկարամյա և բուռն գործունեության շրջանակում Զ. Թագակյանը գրառել է շուրջ 2500 երգ ու նվագ՝ ՎԽՍՀ հայաբնակ շրջաններում (Ախալքալաք, Բոգդանովկա, Ծալկա, Բոլնիս-Խաչեն, Թեթրի-Շղարո և այլն), ՀԽՍՀ Վարդենիսի, Մարտունու, Ապարանի և Թալինի, Արտաշատի շրջաններում և Էջմիածնի շրջանի Մուսալեռ գյուղում, ՀՀ Վայոց Ձորի մարզում կայացած գիտարշավների ընթացքում:

Երկար տարիներ վաստակաշատ գիտնականը զբաղվել է հայ ժողովրդական աշխատանքային երգի ժանրի կարևորագույն ենթատեսակներից մեկի՝ հոռովելի ուսումնասիրությամբ, ինչի արգասիքն է նրա «Հայոց երկրագործական աշխատանքային երգերի՝ հոռովելների երաժշտալեզվական առանձնահատկությունները. ձայնակարգային կառույցներ» թեմայով թեկնածուական ատենախոսությունը (2009):

Զ. Թագակյանի՝ տասնամյակներ ձգվող մեկ այլ մասշտաբային հետազոտական աշխատանքի հանրագումարը դարձավ «Հոգևոր երգատեսակները Զավախքի ժողովրդական ավանդույթում» ծանրակշիռ մենագրությունը¹, որը ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի գիտական խորհրդի որոշմամբ ՀՀ ԳԱԱ հայագիտական ուսումնասիրությունները ֆինանսավորող համահայկական հիմնադրամի աջակցությամբ հրատարակվեց 2022 թվականին: Աշխատության մեջ առաջին անգամ ներկայացվեց ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի Արամ Քոչարյանի անվան ձայնադարանում պահվող ժողովրդական հոգևոր երգերի և եկեղեցական տարբեր արարողություններում հնչող երգերի ժողովրդականացված տարբերակների գիտարշավային ձայնագրությունների (1927-1999 թթ.) երաժշտագիտական քննությունը: Մենագրությունը ներառում է 20-րդ դարում ջավախահայերի կենցաղում լայնորեն տարածված հոգևոր տաղերի, շարականների, Սբ. Պատարագի երգային հատվածների, ժամագրոց երգերի, Սբ. Ծննդյան և Հարության ավետիսների, երգվող աղոթքների և աշուղական հոգևոր երգերի նոտային և բանաստեղծական տեքստերի վերծանությունները՝ զուգահեռաբար համադրելով ու վերլուծելով ժողովրդական և կանոնական հոգևոր երգերի տարբերակները:

Խիստ արժեքավոր է Զ. Թագակյանի ներդրումը Արվեստի ինստիտուտի «Հայ ավանդական երաժշտություն» մատենաշարի մի շարք պրակների կազմման, խմբագրման ու ու ծանոթագրման գործում: Իր ուսումնասիրությունների արդյունքները Զ. Թագակյանը պարբերաբար ներկայացրել է գիտական հոդվածներում, ինչպես նաև զեկուցումներում՝ հանրապետական և միջազգային գիտաժողովներին:

1986-ից ղեկավարելով Արվեստի ինստիտուտի Ա. Քոչարյանի անվան հա-

¹ Թագակյան Զ. Պ. Հոգևոր երգատեսակները Զավախքի ժողովրդական ավանդույթում (խմբագիր՝ Պիկիյան Հ. Վ.). Ե., «Գիտություն» հրատ., 2022, 338 էջ: Մենագրության մասին տե՛ս Ասատրյան Ա. Գ. Զավեն Թագակյան. Հոգևոր երգատեսակները Զավախքի ժողովրդական ավանդույթում. Ե., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», 2022, № 2, էջ 304-311:

րուստ ծայնադարանը, Զ. Թագակցյանը զգալի ջանքեր է ներդրել վերջինիս նյութերի կարգավորման, համակարգման գործում:

Գիտական աշխատանքին զուգահեռ Զ. Թագակցյանը զբաղվել է նաև մանկավարժությամբ. կյանքի տարբեր շրջաններում նա դասավանդել է ՀԽՍՀ Վեդու (Արարատի) շրջանային մանկական երաժշտական դպրոցում (1963-1966), Ղափանի երաժշտական ուսումնարանում (1971-1972), Երևանի Առնո Բաբաջանյանի անվան երաժշտական մանկավարժական ուսումնարանում (1972-1981):

Զ. Թագակցյանը մշտապես կարևորել է ֆոլկլորագետի գործունեության պրակտիկ կողմը, եռանդուն ջանքեր գործադրել հայ ավանդական երաժշտության գանձերը հնարավորինս լայն լսարանին ճանաչելի դարձնելու ուղղությամբ: Նա հանդես է եկել հայ ավանդական երաժշտարվեստին նվիրված համերգ-դասախոսություններով, վարել ռադիո և հեռուստատեսային հաղորդում-հարցազրույցներ, համահեղինակել է 1977 թ. «Երևան» ստուդիայի իրագործած «Գորանի» ֆիլմի սցենարը՝ արվեստագիտության դոկտոր, երաժշտագետ Մարգարիտա Ռուֆկյանի հետ միասին, էական դեր խաղացել ֆիլմի համար ֆոլկլորային նյութի ընտրության գործում և մասնակցել նկարահանման աշխատանքներին: 1981-ից մինչև կյանքի վերջը նա «Գորանի» մանկական ավանդական երգ ու պարի համույթի գեղարվեստական ղեկավարն էր, որը ստեղծվել էր նրա ջանքերով՝ Գեղագիտության ազգային կենտրոնին կից, իսկ 1987-1993 թթ. ղեկավարել է ՀԽՍՀ հեռուստատեսության և ռադիոհաղորդումների պետական կոմիտեի «Հայասա» հայ ավանդական երգի ու պարի խումբը:

2008 թ. ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի հիմնադրման կեսդարյա հոբելյանի առթիվ Զ. Թագակցյանը պարգևատրվել է ՀՀ Մշակույթի նախարարության պատվոգրով, իսկ «Ազգային մշակութային ժառանգության պահպանման և հանրահռչակման գործում ունեցած նշանակալի ավանդի համար» 2016 թ. պարգևատրվել է ՀՀ Մշակույթի նախարարության Ոսկե մեդալով:

Զավեն Թագակցյանի հարուստ ֆոլկլորագիտական ժառանգությունը նշանակալից ավանդ է հայ ավանդական երաժշտության ուսումնասիրության բնագավառում:

Վեհ ու սկզբունքային, բարի ու լուսավոր մարդու, գիտության անմնացորդ նվիրյալի անմոռանալի կերպարը մշտապես կմնա նրա գործընկերների, սաների, նրան ճանաչողների սրտերում:

ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտ